

Motion till riksdagen 2024/25:1334

av **Ulrika Westerlund m.fl. (MP)**

Alla barns rätt till ett tryggt familjeliv

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra föräldrabalken könsneutral och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa föräldrafullmakt och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa utökade möjligheter till adoption i syfte att stärka relationen mellan barn och föräldrar oavsett föräldrarnas relationsstatus och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att i syfte att stärka rättssäkerheten för alla barn införa begränsade möjligheter att väcka talan om hävande av föräldraskap och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över regleringen av vem som anses vara förälder efter assisterad befruktning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att barns rättigheter säkerställs vid surrogatarrangemang, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

Under Miljöpartiets tid i regering tillsattes två utredningar som kan få stor betydelse för att säkerställa att alla barn har rätt till sina föräldrar, oavsett hur deras familjer ser ut och oavsett hur barnen har tillkommit. Utredningarna har också förslag som syftar till att säkerställa att alla familjer behandlas jämlikt. Det är av största vikt att förslag från dessa utredningar behandlas och tas vidare.

Gör föräldrabalken könsneutral och mindre svåröverskådlig

I SOU 2022:38 *Alla tiders föräldraskap – ett stärkt skydd för barns familjeliv* läggs ett stort antal förslag fram. Utredningen var ute på remiss till och med januari 2023 och det är nu dags att ta förslagen vidare. Miljöpartiet anser att många av dessa förslag innebär förbättringar jämfört med den nuvarande lagstiftningen. Miljöpartiet vill särskilt betona vikten av att föräldrabalken görs könsneutral för att undvika de olika särregleringar som finns idag, vilka gjort lagstiftningen svåröverskådlig. Ytterst riskerar en konsekvens av nuvarande ordning att bli att ett föräldraskap till barn fastställs på ett felaktigt sätt utan att de berörda är medvetna om detta och att det sedan kan hävas vid en eventuell konflikt mellan föräldrarna så att barnet förlorar en förälder. Det är av stor vikt att det är tydligt för alla som berörs av lagstiftning att det är transparent vad som gäller i en viss situation.

Inför föräldrafullmakt

Ett förslag från SOU 2022:38 är att införa det som utredningen kallar föräldrafullmakt, vilket kommer att underlätta för familjer med barn där andra än föräldrarna tar ett omfattande föräldraansvar. Miljöpartiet välkomnar utredningens förslag om att införa föräldrafullmakt. Miljöpartiet vill dessutom på sikt att fler än två personer ska kunna vara vårdnadshavare för ett barn, i de situationer där det är för barnets bästa, som till exempel när fyra personer i praktiken varit barnets sociala föräldrar sedan det tillkom.

Utöka möjligheterna till adoption

Ett annat förslag från utredningen som Miljöpartiet särskilt välkomnar är utökade möjligheter till adoption. Utredningen föreslår att tidigare familjehemsföräldrar och personer som tidigare varit gifta eller sambo ska ha möjlighet att adoptera barn gemensamt även efter en separation. Detta är mycket positivt från ett barnperspektiv eftersom det möjliggör att barnets bästa kan tas till vara i det enskilda fallet. Det är också positivt för möjligheterna att formalisera relationerna i familjer som tidigare inte haft möjlighet att göra detta, på grund av hinder i lagstiftningen. Detta är något som flera olika typer av familjer kan ha behov av. Ett exempel på en typ av familj som skulle gynnas av den här nya möjligheten är familjer som bildades innan det blev möjligt att vara två föräldrar med samma juridiska kön och som på grund av detta då inte hade möjlighet att ge båda föräldrarna samma juridiska status. För de som då befann sig i den situationen och som sedan dess har hunnit separera kan önskemålet fortfarande finnas att ge båda föräldrarna samma status i relation till barnen, även om dessa numera är vuxna. Detta borde vara en enkel åtgärd att genomföra, i syfte att till exempel säkerställa arvsrätten. Miljöpartiet vill dessutom i stället för att införa ytterligare undantag helt slopa krav på att vuxna ska ha en viss formell relationsstatus för att kunna få föräldrelation till ett barn. Adoptivföräldrarnas relation kan i stället vara en del i den allmänna bedömningen om en adoption är lämplig och till barnets bästa i det enskilda fallet.

Begränsa möjligheterna att häva föräldraskap

Ytterligare ett förslag från samma utredning som Miljöpartiet särskilt vill uppmärksamma gäller förslaget om att begränsa möjligheterna till hävande av föräldraskap. Utredningen föreslår att för att ett föräldraskap ska kunna hävas måste talan väckas innan barnet fyller tre år. Detta är en rimlig begränsning, inte minst ur ett barnperspektiv för att skydda barnet mot att befintliga relationer till föräldrar bryts upp.

Se över regleringen om vem som anses vara förälder efter assisterad befruktning

Miljöpartiet vill, i tillägg till förslaget om att begränsa möjligheterna att häva föräldraskap, se över regleringen om vem som ska anses som förälder vid assisterad befruktning, för att minska risken för att föräldraskap hävs. Under 2023 uppmärksammades i medier ett fall där en kvinna fått sitt föräldraskap hävt efter en separation, eftersom det inte fastställts på ett korrekt sätt, vilket kvinnan inte var medveten om. Kvinnan och hennes kvinnliga partner valde att skaffa barn med hjälp av en privat spermadonator. När barnet föddes blev kvinnan som inte födde barnet förälder genom föräldraskapspresumtion. Detta skulle hon inte ha blivit; istället hade paret behövt genomföra en närståendeadoption, vilket de alltså inte kände till. När paret nu har separerat har kvinnan som födde barnet valt att utnyttja möjligheten att frånta den andra kvinnan hennes föräldraskap, vilket alltså är fullt möjligt eftersom det inte reglerades på ett korrekt sätt. I nuläget krävs att par uppfyller fyra kriterier för att den som inte föder barnet korrekt ska bli förälder genom föräldraskapspresumtion:

- De ska vara gifta, sambor eller registrerade partners vid tidpunkten för den assisterade befruktningen.
- Den som inte burit barnet ska ha samtyckt till behandlingen.
- Den assisterade befruktningen ska vara utförd på en behörig klinik, i Sverige eller utomlands, med tillstånd att utföra assisterad befruktning med donerade spermier.
- Barnet kommer, vid mogen ålder, ha möjlighet att ta del av information om donatorn.

Om dessa kriterier inte är uppfyllda ska föräldraskapet hävas (om det fastslagits genom föräldraskapspresumtion) och en närståendeadoption genomföras. Reglerna är så krångliga att RFSL har en flera sidor lång informationstext om vad som gäller i olika situationer på sin hemsida. Det är uppenbart att risken är stor att människor inte vet vad som gäller i olika situationer och att föräldraskap regleras felaktigt och sedan kan hävas. Regleringen måste ses över.

Säkerställ barns rättigheter vid surrogatarrangemang utomlands

I SOU 2021:56 *Nya regler om utländska föräldraskap och adoption i vissa fall*, gavs förslag om reglering av föräldraskap i samkönade relationer i vissa internationella situationer. Dessa förslag har genomförts i proposition 2021/22:188 Jämlika regler om föräldraskap i internationella situationer. Förändringarna trädde i kraft den 1 augusti 2022. Detta har lett till att fler barn har två rättsliga föräldrar i Sverige och också till

ökad jämlikhet mellan föräldrar i samkönade respektive olikkönade relationer, vilket Miljöpartiet välkomnar.

Däremot fattas övriga förslag från samma utredning som rör föräldraskap efter surrogatarrangemang utomlands. Barn är särskilt utsatta i samband med surrogatarrangemang. Det är därför angeläget att regeringen snarast även lägger fram förslag om internationella regler för erkännande av moderskap, vilket saknas i dag. Utredningen framför att svensk lagstiftning behöver anpassas så att barn i Sverige som har tillkommit efter surrogatarrangemang utomlands kan få rättsliga företrädare när det krävs för att säkerställa barnens rätt till privat- och familjeliv och barnens bästa. Samtidigt uppmuntrar de förslag som utredningen lämnar inte till kringgåenden av svensk lagstiftning eller till ökad omfattning av surrogatarrangemang i utlandet. Utredningens förslag innebär att det rättsliga erkännandet i Sverige bör ske inom ramen för den befintliga adoptionslagstiftningen och att vissa bestämmelser om adoption därför inte ska gälla vid synnerliga skäl. Utredningens förslag i denna fråga utgick till stor del från två avgöranden i Högsta domstolen som uttalade att det var nödvändigt att erkänna en utländsk dom om moderskap, trots att det saknas lagstöd i Sverige för det, eftersom det inte fanns något annat sätt att tillgodose barnets rätt till privat- och familjeliv och barnets bästa. Domstolen uttalade i sammanhanget att den negativa inställningen till surrogatmoderskap i Sverige inte i ett enskilt fall kan väga tyngre än principen om barnets bästa och barnets rätt till privatliv. Miljöpartiet instämmer i den analysen. Det är av stor vikt att samhället säkerställer att barns rättigheter möts även vid surrogatarrangemang. Ett barn har själv ingen möjlighet att påverka hur det kommer till. Det är därför nödvändigt att utan dröjsmål lägga fram lagförslag i denna fråga.

Ulrika Westerlund (MP)

Katarina Luhr (MP)

Leila Ali Elmi (MP)

Jacob Risberg (MP)

Märta Stenevi (MP)

Jan Riise (MP)